

شارع مقدس بدون مسامحه هنر را به ارزشی و غیرارزشی تقسیم می‌کند

آیت الله رشاد در نشست «نسبت هنر و ارزش» با بیان اینکه گاه گفته می‌شود هنر مطلقاً ارزشمند است و هنر ارزشی و غیرارزشی نداریم، گفت: بی هیچ تعارف و مسامحه در حکم شارع هنر به ارزشی و غیرارزشی تقسیم می‌شود.

آیت الله رشاد در نشست «نسبت هنر و ارزش» با بیان اینکه گاه گفته می‌شود هنر مطلقاً ارزشمند است و هنر ارزشی و غیرارزشی نداریم، گفت: بی هیچ تعارف و مسامحه در حکم شارع هنر به ارزشی و غیرارزشی تقسیم می‌شود.

به گزارش خبرگزاری مهر، آیت الله علی اکبر رشاد، عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی در نشست «نسبت هنر و ارزش» در چهارمین هم اندیشی سینما انقلاب که شب گذشته 21 بهمن ماه برگزار شد، اظهار داشت: گاه گفته می‌شود هنر هر چه که باشد دارای ارزش ذاتی است و هنر مطلقاً ارزشمند است و هنر ارزشی و غیر ارزشی نداریم.

وی ادامه داد: برای ارزیابی این بحث، در ابتدا معانی هنر و ارزش را توضیح می‌دهم تا معلوم شود که هنر چیست و ارزش به چه معناست تا بتوانیم راجع به این پرسش که یک مسئله فلسفی هم می‌تواند قلمداد شود، بحث کنیم.

آیت الله رشاد واژه هنر را از جمله واژگان پرکاربرد و واجد معانی و استعمال‌ها و اطلاقات بسیار دانست و با بیان تعاریف مختلف هنر در دوره های تاریخی زبان و ادبیات فارسی اظهار داشت: معنای متداول امروزی هنر که معادل فن عربی و آرت اروپایی به کار می‌رود، جدید است و مفهوم هنر در شعر هنر نزد ایرانیان است و بس، همین مفهوم جدید است.

رئیس پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در تعریف ارزش بیان داشت: ارزش به معنای قیمت، بها، نرخ، ثمن، قدر، درجه، حرمت، سود، بهره، آرزو و گرامی آمده است و ارزش اسم مصدر از ارزیدن به معنای عمل ارزیدن، قیمت و ارج و در تداول امروزی به معنای محسن، اخلاقی، متعالی، قدسی است.

آیت الله رشاد علل اربعه هنر را فاعل، غایت، ماده و صورت معرفی کرد و افزود: این علل اربعه مولفه‌های هویتی آن را تشکیل می‌دهند.

هنر هم منشأ معرفتی دارد و هم منشأ معرفت است

عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی با بیان این که هنر از جنس معرفت نیست اما هم منشأ معرفتی دارد و هم منشأ معرفت است، ابراز داشت: به تعبیر دیگر، هنر «ناشی» از معرفت و «حاکمی» از حقیقت است و هنر در مرتبه‌ی ذهنیت (آفرینش هنری)، نوعی بازآفرینی است و در مرتبه‌ی عینیت (اثر هنری) گونه‌ای بازنمایی است.

وی افزود: این بازآفرینی و بازنمایی، بازنمایی متعالی حقایق است و از این رو تا حقیقت برای بازآفریننده‌ی آن مکشوف نشده باشد، نمی‌تواند آن را برای غیر بازنمایاند.

آیت الله رشاد با بیان این که هنر متعالی، یا از آبشخور فطرت انسانی سیراب و یا از سرچشمه‌ی شهود باطنی دریافت می‌شود، ادامه داد: از آنجا که دریافت فطری و یافت شهودی، هردو از سپهر الهی نازل و در ساحت انسانی حاضر می‌شوند، از سنخ هم هستند و می‌توانند منشأ پیدایش نوع مشابه و بلکه مشترک از اثر هنری به شمار آیند که ما این هنر را به «هنر متعالی» تعبیر می‌کنیم.

این تلقی که هنر، نوعی صنعت و مهارت است، درک درستی از ماهیت هنر نیست

رئیس پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی درباره تعریف هنر به معنای صنعت و مهارت اظهار داشت: این تلقی که هنر، نوعی صنعت و مهارت است، درک درستی از ماهیت هنر نیست و یا دست کم تعریفی ناقص، نارس و تعبیری تک‌ساحتی از حقیقت هنر است و حد اکثر می‌توان آن را تعریفی صوری و کالبدی هنر بلکه به تعبیر دقیق‌تر تعریف هنر صوری و صناعی قلمداد کرد.

وی افزود: البته هنرمند در فرایند خلاقیت و در طی انباشت تجربه‌ی هنری، به تدریج به مهارت‌هایی دست پیدا می‌کند ولی پیش از آن که مهارتی کسب کرده باشد او هنرمند است و به مدد قریحه‌ی فطری اثر هنری را خلق می‌کند و مخاطب هنر نیز بی آن‌که از مهارت‌های هنری سرشته‌ای داشته باشد به صرافت طبع فطری، هنر را فهم می‌کند.

آیت الله رشاد با بیان این که اثر هنری، فارغ از فن و مهارت و مقدم بر تکنیک و صنعت، هم خلق می‌شود و هم فهم می‌شود، ابراز داشت: شاهد مدعا این است که هنرمندی که اولین اثر خود را خلق می‌کند، هرگز نخست مهارت‌آموزی نکرده و سپس هنرورزی کرده باشد بلکه معمولاً کسی نخست بطور عملی و بر اثر آفرینش یک اثر، قریحه‌ی هنری را در خود کشف می‌کند و بعد به تعلم و تمرین می‌پردازد تا مهارتش را افزایش دهد.

مهارت، شاخصه‌ی جوهری هنر نیست

این استاد حوزه و دانشگاه ادامه داد: بنابراین، مهارت، شاخصه‌ی جوهری هنر نیست و هنر یک هنرمند ابتدا از درونش می‌جوشد و هنرمند یا به مدد فطرت اثری را می‌آفریند و یا در شرایطی قدسی قرار می‌گیرد و از بیرون به او چیزی اشراق می‌شود و اثری را خلق می‌کند و سپس برای مهارت‌افزایی به فراگیری فن و صنعت روی‌آور می‌شود.

وی افزود: بدین جهت ذات هنر «فراگرفتنی» نیست بلکه «فرا آوردنی» و درون‌جوش است و برون‌کوش نیست و هنر هرگز از فن و مهارت آغاز نمی‌شود بلکه هنر به تکنیک و صنعت ختم می‌شود و با رهبری سرشت الهی هنرمند و دلبری شاهد قدسی،

آغاز و به دل بُردن، مُشاهد آفاقی می‌انجامد.

آیت الله رشاد با بیان این که هنر را از دو حیث ساختاری و صورت و شناختاری و سیرت می‌توان تقسیم بندی کرد، اظهار داشت: هنر را از نظر ساختاری به «هنر فطری» و «هنر فنی» تقسیم می‌کنیم که در این تقسیم بندی، هنر فطری، اکتشافی است و هنر صناعی اکتسابی و هنر فطری، فراستی و فرصتی است، فراگرفتنی نیست، از فطرت برمی‌خیزد و حاصل فرصت است. وی ادامه داد: اما هنر فنی فرا آموختنی و صناعی است و به تصنع پدید می‌آید در حالی که هنر فطری دل‌انگیز و روح‌نواز است و همچنین هنر صناعی تنها هوس‌انگیز و حس‌نواز و به معنای دیگر ارضاء‌کننده‌ی خواهش‌های نفسانی و حواس بشر است.

تفاوت هنر شرعی و هنر شهوی و شهودی

عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی هنر را از نظر شناختاری و سیرت به سه دسته «هنر شهودی»، «هنر شرعی» و «هنر شهوی» تقسیم کرد و اظهار داشت: هنر شهودی، هنر قرب و اشراق باطنی و هنر شرعی، هنر انتشار داده‌های قالبی دین و التزام و انطباق با احکام ظاهری آن و هنر شهوی، هنر هوس و نفسانیت است.

وی با بیان این که هنر شهودی حقیقت‌شکار و شریعتمدار است، تصریح کرد: هنر شهودی یادآور ماقبل هبوط و تجدید عهد نخستین است و جوهر هنر شهودی، عبارت از احیای عهد نخستین و تحکیم تعهد به آن میثاق دیرین در جهت رهیافتن به ورای ماده و دست‌یافتن به قرب الهی است.

علت عدم تاثیر در ایمان مخاطب در برخی فیلم های شرعی و دینی

رئیس پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی اظهار داشت: هنر شهودی، گره‌زدن ناسوت به لاهوت و ملک به ملکوت و هنر قربی، شهود هستی از سر شیدایی است اما هنر شرعی هنری است که تنها ملتزم به احکام ظاهری شرعی است و احیاناً موضوع و متعلق آن دینیات است، و ممکن است قربی باشد و ممکن است مقرب نباشد.

وی افزود: بنابراین، قسمی از هنر، قابل فرض است که دینی مصطلح و متعارف باشد اما قربی و قدسی نباشد، اینجاست که یک فیلمساز مسلمان و غیرمسلمان ممکن است راجع به دین فیلم بسازد و در آن از دین و دینی سخن بگوید، اما اگر هنر او قربی و قدسی نبود، در ایمان مخاطب تاثیرگذار نباشد.

آیت الله رشاد ادامه داد: در این حال ممکن است فیلم از لحاظ صناعی و از حیث تکنیک هم در حد بسیار مطلوبی باشد و بر احساس مخاطب تاثیر بگذارد اما روح او از آن متاثر نشود و به عبارت دیگر عاطفه‌ی او اثر بپذیرد اما جاننش هرگز! چراکه این هنر صرفاً دینی است یعنی به لحاظ مثلاً موضوعش منسوب به دین است، اما قربی نیست و روح ندارد.

مخاطب تفاوت هنر شهودی قربی و شهوی قارونی را درک می کند

عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی با اشاره به این که برخی از آثار هنری از جمله فیلم که صرفاً به اعتبار موضوع یا نمادها یا ادبیات به کار رفته در آن، دینی و معنوی است و امروز از آن به هنر یا فیلم معناگرا تعبیر می‌شود از این قسم‌اند، ابراز داشت: این دست آثار از حیث قالب قدسی‌اند نه قلب؛ هنر قربی قالبش قدسی است و هنر شهودی روح دارد و هنر شرعی ظاهری می‌تواند قلبش تقلبی و بی‌روح باشد و در نتیجه فاقد قدسیت!

وی افزود: به همین دلیل است که شاید نتوانید از هنر شهودی و قربی به لحاظ منطقی و در مقام بیان برای مخاطب تعریف چندان متفاوتی ارائه کنید اما در مقام عیان، او تفاوت هنر شهودی قربی و شهوی قارونی را درک می‌کند و وقتی اثر هنری را می‌بیند و یا می‌شنود، درمی‌یابد که قربی است یا قارونی.

فیلمساز آلوده ذهن، تردامن، نمی تواند فیلم مینوی و معنوی بسازد

آیت الله رشاد با بیان این که هنر قربی از لحاظ علل اربعه‌ی فاعلی، غایی، مادی و صوری خود باید قدسی باشد تصریح کرد: فیلمساز آلوده ذهن، تردامن، نمی‌تواند فیلم مینوی و معنوی بسازد زیرا هر اثری آیه و آیینی‌ی صاحب خود است و او هر قدر که از قدرت و مهارت فنی - تکنیکی بالایی برخوردار باشد فقط می‌تواند معنویت را خیلی خوب تبیین و تفهیم کند اما نمی‌تواند آن را در مخاطبش ایجاد کند. هیچ هنر شهوی، شهودی و شرعی نیست و هر هنر شرعی‌ای لزوماً شهودی نیست، اما هر هنر شهودی شرعی است و هرگز هنر شهودی شهوی نمی‌تواند باشد.

عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی تصریح کرد: البته الگوی تقسیم شناختاری سه انگارانه هنر و تفکیک شرعی از شهودی زمانی صحیح می‌نماید که مراد از دین، مطلق دین و ادیان باشد، اما اگر شاخص شرعیت انتساب به دین حقیقی و حقیقت دین باشد، آن گاه هنر شهودی و شرعی بهم خواهند رسید و هنر دو قسم بیش‌تر نخواهد داشت: طبقه‌بندی هنر به ارزشی و ضدارزشی، بر اساس علل اربعه آن، هم عقلایی و هم شرعی است.

آیت الله رشاد با بیان این که بی هیچ تعارف و مسامحه‌ای در شارع هنر به دو دسته ارزشی و غیر ارزشی تقسیم می‌شود، با تاکید بر این که همه جای دنیا این تقسیم بندی دوگانه وجود دارد، ابراز داشت: آیا غربی‌ها حاضرند به هنرهای دینی و قدسی و پیام دار پیام های اسلامی در اسکار جایزه بدهند؟ مشخص است که چنین کاری نمی‌کنند مگر آن که در فیلمی معنویتی پوشالی، عقیم و ضعیف که نشان دادن آن مانعی در برابر عرفان های واقعی باشد.

وی با اشاره به این که در شرع هم هنر طبقه بندی شده است و گاه هنر شرک است، خاطرنشان کرد: کسی که به جرم هنر ضد ارزشی و ضد عدالت مستحق دوزخ می‌شود جرمش بیشتر از جرم عادی است زیرا هنر و هنرمند نقش امام را در میان مردم بازی می‌کند و دیگران را به کفر می‌کشاند.

امروز اصحاب فلسفه و فقه و حوزه تکلیف سنگینی دوزه هنر دارند

رئیس پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با بیان این که فلسفه ما امروز تکلیف سنگینی دارد و اصحاب فلسفه باید به فلسفه هنر و اصحاب فقه باید به فقه هنر بپردازند، تصریح کرد: حوزه ما امروز تکلیف سنگینی دارد چون عالم بشر امروز غرق و آغشته و محفوف به انواع هنر است و اصولاً در حیات انسان مدرن، هنر حرف اول را می زند و وقتی هنر به سمت بی معنایی و بی روحی و ابهام و حیرت و سرگستگی سیر می کند، بشر به سمت از دست دادن هویت و حیرت جهت پیدا می کند و چنین هنری نتیجه دیگری نخواهد داشت. حکمت ما باید وارد عرصه شود و هویت هنر را طبقه بندی و حکم کلی هنر را بیان کند و همچنین باید فقه ما وارد عرصه شود و موضوع را بشناسد و آن را طبقه بندی کند.